

ՓԱՅԼԱԿ

Քաղաքական, հասարակական ու գրական լրագիր

ԼՈՅՍ Է ՏԵՍՆՈՒՄ ԿԻՐԱԿԻ ԵՒ ՀԻՆԳՋԵՐԹԻ ՕՐԵՐԸ

ԲԱՅԻՍԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

„ՓԱՅԼԱԿ“

Քաղաքական, հասարակական ու գրական լրագիր
լոյս է տեսնում առ այժմ շաբաթական երկու անգամ

Բաժանորդագիրն է. տարեկան 3 ռ. կէս տարեկան—1 ռ. 50 կ.
ամսական —35 կ.

ՆՈՒՆԻՆԻՆ ԵՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒՄԸ ՆԵՂ 5 ԿՈՊ.

Մեր Հասցէն՝ Шуша, редакция газеты „ПАЙЛАКЪ“.

ԱՊՍՈՒԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԶԷ ԸՆԴՈՒՆԻՒՄ

Թեմիս կառավարիչ Բարձրագատիւ տ. Զաւէն վարդապետի
կարգադրութեամբ Շուշու Ղազանչեցոց ս. Ամենափրկիչ եկեղ.
կիրակի, ամսիս 17-ին ս. պատարագից յետոյ կատարելու է

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

վերջին կողմերում ընկած մարտիկների և հերոսների յիշա-
տակին.

ՀԱՅԿԱՎԱՆ ԿՈՏՈՐԱՄԵՐԻ ՊԱՏԱՍ-
ԽԱՆԱՏԻՈՒԹԻՒՆԸ

Պետրոգրադ. մայիսի 12-ին (Պաշ-
տոնական հեռագիր)։ Ամբողջ վերջին
ամսւայ ընթացքում Հայաստանում
տեղի էր ունենում հայերի կոտորած
Գուրգերի և տաճիկների ձեռքով, տա-
ճիկ կառավարութեան անյայտի զան-
ցառութեան և երբեմն էլ բացարձակ
օժանդակութեան շնորհիւ։ Ապրիլի կի-
սին (նոր տոմարով) հայկական կոտո-
րածներ են տեղի ունեցել Էրզրումում,
Բերդանում, Եգիւնում, Բիթլիսում,
Մուշում, Սասունում, Զէյթունում և
ամբողջ Կիլիկիայում։ Վանի շրջակայ-
քում կոտորել են հարիւրաւոր գիւղե-
րի բնակիչներին։ Միևնոյն ժամանակ
Կ. Պոլսում տաճիկ կառավարութիւնը
հայ խաղաղ ազգաբնակչութեանը բան-
տարկում և սարսափելի հալածանքնե-
րի է ենթարկում։ Ի նկատի ունենա-
լով տաճիկ կառավարութեան այդ նոր
յանցագործութիւնները, որ գործադը-
րում է նա հակառակ մարդկութեան
և քաղաքակրթութեան՝ Պաշտօնայի,
Անգլիայի և Ռուսաց դաշնակից պի-
տութիւնները այսու հրապարակով յայ-
տարարում են Բ. Դրան, որ վերջինս
տաճիկ կառավարութեան բոլոր ան-
դամներին վրայ է բարդում անձնական
պատասխանատուութիւն այդ յանցա-
գործութեանց համար, միևնոյն ժամա-
նակ պատասխանատուութեան պիտի
ենթարկեն և տեղական այն կառավա-
րիչները, որոնք մեղսակից են եղել
նման կոտորածներին։

ՈՒՍԱՆՈՂՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵ-
ՍԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

Մեր վերապրած վայրկեանի լրջու-
թիւնը, որ հետևանք է ներկայ ծանր
պատերազմի, արտացոլում է մեր հա-
սարակական կեանքի բոլոր ծալքե-
րում։ Ամբողջ հասարակութիւնը տար-
ւած է մի գաղափարով, թէ ինչպէս
արտայայտի իւր գործունէութիւնը, ինչ
ձևերով իրականացնի իւր մասնակցու-
թիւնը, որպէսզի զգալապէս թեթևացնի
այն արհաւիրքներն, այն դժուարու-
թիւնները, որոնք բնականօրէն ծագում
են արդի պատմական պայմաններում։
Ինքն ըստ ինքեան հասկանալի է, որ
տիրող այդ տրամադրութեանը չի կա-
րող արձագանք չտալ և ուսանող երի-
տասարդութիւնը։
Բարձրագոյն դպրոցների երիտա-
սարդութիւնը, կարելի է ասել, առանց
բացառութեան, հենց պատերազմի ա-
ռաջին օրերից աշխատում է այն հիմ-
նարկութիւններում, որոնք ծառայում
են վերաւորների ու հիւանդների կա-
րիքներին։ Իսկ միջնակարգ դպրոցնե-
րի երիտասարդութիւնը միմիայն եղա-
կի, հատուկօր օրինակներով է մաս-
նակից այդ գործունէութեանը։
Բայց ահա սկսւում են ամառայ
արձակուրդները — միջնակարգ դըպ-
րոցի աշակերտութեան հանգստութեան
ժամանակը։ Այս տարի էլ այդ արձա-
կուրդները, հենց նոյն պատճառով սո-
վորականից շատ ու շատ երկարատե
են լինելու։ Իսկ շրջապատող մթնո-
լորդն էլ այնպէս չէ, որ թելադրի,
ինչպէս առաջնորդ, մեր պատանինե-
րին հանգստանալ կամ անձնատուր լի-
նել անձնական բաւականութեան հա-
ճոյքներին։ Եւ ահա մեր դպրոցա-
կան երիտասարդութեան մէջ նկատ-

ւում է ամենուրեք, մասնաւոր
Ռուսաստանում, մեծ ձգտումն ար-
դիւնաւէտ օգտագործել իւր աշխա-
տանքն այնտեղ, ուր նրա կարիքն է
զգացւում։ Մենք նկատի ունենք այս-
տեղ այն միտքն, որ արձարծել են հա-
սարակաւն բազմաթիւ շրջաններում և
չենք արձագանք է գտել դպրոցական
երիտասարդութեան մէջ, այն է, իրենց
Ֆիզիքական ու ինտելլիգենտ ոյժերը
կիրառել դաշտային և ընդհանրապէս
գիւղատնտեսական աշխատանքներում
այնտեղ, ուր գիւղական ընտանիքները
պատերազմի պատճառով զրկել են ի-
րենց բանւոր բազուկներից։ Երիտա-
սարդութեան այդ ձգտումն, այդ հո-
սանքը վերին աստիճանի գնահատելի
է ամեն կողմից. ուստի և մեր հասա-
րակական հիմնարկութիւններն ու կազ-
մակերպութիւնները պատրաստ են
ընդառնալ գնալ երիտասարդութեան այդ
ցանկութիւններին իրենց խորհուրդ-
ներով և աջակցութիւններով։
Գիւղատնտեսական աշխատանքով
օգնութիւն հասցնելու գաղափարն, ին-
քն ըստ ինքեան թանկարժէք, ան-
հրաժեշտ է մարմնացնել այնպիսի ձե-
ւերով, իրականացնել այնպիսի եղանակ-
ներով, որոնք յետագայում չվարկաբե-
կէին այդ նոր սկսած ձեռնարկումները։
Պէտք է անպայման հանդէս գան հա-
սարակական հիմնարկութիւններ, որոնք
իրենց վրայ վերցնէին այդ գաղափարի
նպատակայարմար իրագործման ջան-
քերը. անհրաժեշտ է, որ կազմակերպ-
ւեն աշխատաւոր երիտասարդների
խմբեր, որոնք կազմ պատրաստ լինեն,
յատուկ օրգաններից ցուցմունքների հա-
մաձայն, այս կամ այն վայրը դիմե-
լու, ուր զգացւում է գիւղատնտեսա-
կան աշխատանքի կարիք։ Մի խօսքով,
այս նոր շարժումը պէտք է ուղղել
գործնական իրագործման հոսանքով,
որպէսզի նա չստանայ անկարգ, քա-
սային բնոյթ, որ կարող է անշուշտ
բացասական ազդեցութիւն ունենալ
թէ հենց իրեն, այդ դպրոցական երի-
տասարդութեան, և թէ ամբողջ հասա-
րակութեան մէջ։
Եւ եթէ այս առաջի փորձը կիրակա-
նանայ յաջող հետևանքներով ու ծրա-
գրած կանոնաւոր չափերով, այն ժա-
մանակ հիմք կը դրւի մի նոր օգտա-
ւէտ ու խոշոր գործի մեր ուսանող ե-
րիտասարդութեան համար։ Այսուհետեւ
նա սովորութիւն կը դարձնէ այդ գե-
ղեցիկ, հասարակօգուտ գաղափարն ի
կատարածել ոչ միայն ինչպէս այժմ
անցողակի կերպով, այլ և միշտ,
նաև խաղաղ ժամանակ, գտնելով իւր
տեսակի այդ նոր գործունէութեան մէջ
Ֆիզիքական ու բարոյական մեծ կազ-
դութիւն իւր դպրոցական աշխա-
տանքների համար։

ՔԱՂ. ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՈՒՇԱԴՐ-
ՐՈՒԹԻՒՆԸ

Դժուար է, ի հարկէ, այնպիսի պա-
հանջներ անել մեր քաղաքային ինք-
նավարութիւնից, որոնք իրագործումը
ներկայ հանգամանքներում միանգա-

մայն անհնարին է. ով լաւ ծանօթ է
Շուշու հեռաւոր և մօտիկ անցեալի ու
ներկայ դրութեանն, նա անշուշտ, չէ
կարող աչքի առաջ չուենալ, թէ
ինչ անհրաժեշտ կարիքներ ունի քա-
ղաքս, որ կարող ենք ի կատար ածել,
բայց դժբախտաբար մինչև-այժմ այդ
ուղղութեանը չենք գործել։ Կարիքներ
շատ ու շատ ունի քաղաքս. բաւական
կը լինի ասել, որ ով 80-ական և 90-
ական թականների սկզբներում բախտ
է ունեցել այցելել Շուշին, եթէ այժմ
նա հնարաւորութիւն ունենայ կրկին
քաղաքս գալու, դժուար թէ որ որեւէ
փոփոխութիւն նկատէ այստեղ. նոյն
ձևի տներ, անկանոն ու նեղ փողոցներ,
ողորմելի լուսաւորութիւն, ապական-
ւած օդ, աւերակ շրջապատ, միայն
նոր են մի քանի գաղէ լապտերները և
ահա ամբողջ 20-30 տարւայ բարե-
կարգութեան արդիւնքը։ Կարծէք քա-
ղաքային ինքնավարութիւնը միայն ա-
նունով է գոյութիւն ունեցել, կարծէք
ինքնավարութիւն ասելով պիտի հաս-
կանանք մի ինչ որ շինութիւն, ուր ո-
րոշեալ ժամերին գալիս են ծառայող-
ները, զանազան թղթեր են թերթում,
հաշիւներ կազմում կամ շատ անգամ
յօրանջում, յետոյ ձայնաւորները հա-
ւաքում են, լաւ լաւ ճառեր են ա-
սում և դորանով էլ ամեն ինչ սահմա-
նափակում է։ Շատ ցաւալի կը լինէր,
եթէ հետևանքին նայելով բնորոշնք
նաև գործի էութիւնը։
Մի կողմը թողնելով այն հանգա-
մանքը, որ ներկայ դժուարին ռուսի-
քաղաքային ինքնավարութիւնը ստիպ-
ւած պէտք է լարէ իւր բոլոր ոյժերը
ազգաբնակչութեան համար կենսական
անհրաժեշտ պիտոյքներ հայթայթե-
լու, որ և նրանից պէտք է խլէ ժամա-
նակի մեծ մասը, բայց և այնպէս չի
կարելի անտես անել նաև այն հանգա-
մանքը, որ քաղաքի բարեկարգութեան
համար կան անյետաժգելի գործեր, ո-
րոնց կատարելը շատ ժամանակ և մեծ
ջանք չի կարող պահանջել։ Բաւական
կը լինի ասել, որ երբ անձրև է թափ-
ւում, փողոցի մայթերով անցնելու
հնարաւորութիւն չի լինում. նախ շատ
տների տանիքների եզրերը խողովակ-
ներ չունեն. միւս կողմից եթէ ունե-
նում էլ են, այդ խողովակների ջրերը
թափւում են ուղղակի մայթերի վրայ
և հնարաւորութիւն չեն տալիս ան-
ցորդներին մայթերով գնալու. իսկ փո-
ղոցներով գնալն ևս անհնարին է լի-
նում՝ ցեխի և ջրի պատճառով. ան-
շուշտ դժուար չէ քաղաքային ինքնա-
վարութեան համար կարգադրել և հսկել,
որ գոնէ այդ տարրական և անհրա-
ժեշտ բարեկարգութիւնը մտցնեն մի
այնպիսի քաղաքում, ինչպիսին Շու-
շին է, ուր անձրևներն երբ սկսում են,
այլևս ամիսներով չեն դադարում։ Միւս
կողմից ուշադրութեան առարկայ պի-
տի դարձնել նաև մայթերի կանոնա-
ւորութիւնը. չկայ միևնոյն շաբաթում
2, 3 տուն, որ նոյնանման հաւասար
մայթեր ունենան, կամ թէ շատ տնե-
րի մուտքն այնպէս է շինած, որ սան-
դուղքներն սկսում են ուղղակի մայթի
վրայից։ Հետաքրքիր և ուշադրաւ է

նաև մի այլ հանգամանք. մեծամասամբ մի յարկանի տներն և երկու յարկանի տներն առաջին յարկերի ծխնելոցները գէպի փողոց են հանած, այնպէս որ ծուխն ամբողջովին թափուում է անցողիների աչքերը, մասնաւոր մասախլապատ օրերին, երբ ծուխը ու մառախուղը միմիանց խառնուած թոյլ չեն տալիս մարդուն մինչև իսկ աղատ շնչելու ու քայլելու Պէտք է միջոցների գիմել, որ տնատէրերը տանիքից վեր հանեն այդ ծխնելոցները, որ ծուխը գէպի վեր բարձրանայ և ոչ թէ փողոցներում կուտակուի:

Քաղաքիս կոյուղիներն ևս անխնամ դրութեան մէջ են, միքանի փողոցներով, այն ևս մարդաշատ, անցնելու ժամանակ մարդ պիտի հոտառիքը փակէ, այնպիսի գարշահոտութիւն է տիրում, որ մարդ դարմանում է, թէ միթէ քաղաքիս ձայնաւորները այդ փողոցներով չեն անցնում. առանձնապէս քաղաքային ինքնավարութեան ուշադրութիւնն ենք հրաւիրում Լորիս-Մելիքեան փողոցի Ղոնդաղաղեանց տան առաջ և Մ. Քաջատրեանի տան հիւսիսային կողմը, դարձեալ փողոցից սկսող կոյուղուց արձակած գարշահոտութեան, էլ չեմ սպում, թէ քաղաքի աւելի հետաւոր մասերում ինչ տեսակ կեղտոտութիւններ են թափւած:

Անհրաժեշտ է նաև կարգադրել, որ գէպի փողոցի կողմը շինած ցանկապատերը պատուածքներ չունենան և այդ տեղը աղբ չթափեն, որպէս զի կեղտոտութիւնից ազատ լինեն փողոցները:

ՀԱՂԻ ՇՈՒՐՁԸ

(Շարունակութիւն և վերջ)

5

Բուն Ռուսաստանի գիւղացիները, ինչպէս յայտնի է, ճորտական վիճակից ազատագրւեցին 1861 թ. և այդ ժամանակից էլ անցան փրկանքի վրձարներին: Միզ մօտ Վրաստանի ճորտերի ազատութիւնը հղաւ 1864-65 թ. սակայն գիւղացիներին թողին ժամանակաւոր կախաւ վիճակի մէջ, այն է փրկագործումը թողնւեց կալւածատէրերի և գիւղացիների յօժար կամքին: Գիւղացիները պիտի որոշէին սեփական հասոյթներ և իրաւական տուրքեր վճարէին կալւածատէրերին, մինչև որ փոխադարձ համաձայնութեամբ սեփական միջոցներով փրկագործէին իրենց յատկացրած հողաբաժինները:

Այլ կերպ դասաւորւեց հայ-թրքական գաւառների գիւղացիութեան վիճակը: Պարսկական տիրապետութիւնը ճորտութիւն չէր ճանաչում, սակայն ռուսական տիրապետութեան ժամանակ 1846 թ. հայ և թուրք գիւղացիների շինքին փաթաթեցին կիսաճորտական վիճակը: Ապա հասաւ և նրանց ազատագրման հերթը, որ տեղի ունեցաւ 1870 թ. մայիսի 14-ի օրէնքով: Այդ ժամանակից գէտը հայ և թուրք գիւղացիները համարուում էին ժամանակաւոր աւարտադիր վիճակի մէջ, ազատ էին անձնական ծառայութիւններից, սակայն հողատէրերին վճարում էին բահրա և դրամական տուրք: Մեր գիւղացիների վերջնական փրկագործումը նոյնպէս թողնւած էր նրանց և հողատէրերի յօժար կամքին և փոխադարձ համաձայնութեանը: Եւ պէտք է ասել, որ 40 տարիների ընթացքում (1870—1910) ոչ մի գիւղացի չփրկագործեց իր հողաբաժինը: Սակայն տիրող կացութիւնը կասեցնում էր երկրի կուլտուրական զարգացումը, գիւղացիները և հողատէրերի յարաբերութիւնները ծանր ազդեցութիւն էին թող-

նում մեր երկրամասի բարոյական և տնտեսական կեանքի վրայ: Պէտք էր վերջ տալ այդ դրութեան և վերացնել ճորտական վիճակի մնացորդները:

Մեր երկրի գիւղացիութեան ու կալւածատէրերի յարաբերութիւնների բարեկարգման հարցը հերթական դարձաւ մանաւանդ 1905 թ. յետոյ, երբորդ Պետական Դումայի ձախակողմեան պատգամաւորները առաջարկեցին մի օրինագիծ, որով, եթէ այն ընդունէր և օրէնք դառնար, պիտի վերանար գիւղացիների կախումը հողատէրերից և նրանք ձրիաբար տէր պիտի դառնային իրենց հողաբաժիններին: Կառավարութիւնը իր ձեռքը վերցրեց օրինագծի յետագայ մշակումը և Պետ. Դուման ընդունեց հողատէրերին վարձատրելու սկզբունքը: Սակայն հողերը գնահատեցին ոչ թէ մեր օրերի գներով, այլ տնցեալ դարի 60-ական թվականներին: Եւ դա հետեւաւ պատճառով. 50 տարի է անցել 1861 թ. յետոյ և այդ կէս դարի ընթացքում Անդրկովկասի գիւղացիութիւնը շարունակել է բահրա և այլ տուրք վճարել հողատէրերին, այն ինչ եթէ այդ գիւղացիութիւնը Ռուսաստանի նախկին ճորտերի նման միասին պարտադիր կերպով ենթարկւած լինէր փրկանքի վճարներին, ապա նա՞ բահրայի փոխարէն հատուցանելով փրկանք՝ վաղուց կը լինէր ազատած իր հողաբաժինները: Եւ յետոյ Ռուսաստանի ազնւականները վարձատրութիւն ստացել են 60-ական թվականների գնով, երբ հողը անհամեմատ աժան էր գնահատուում, քան այժմ: Էլ ինչու պիտի նրանց Անդրկովկասեան դասակիցները այժմեան գներով վարձատրեն, երբ հողի գինը բարձրացել է և 50 տարի էլ նրանք հասոյթներ են գանձել գիւղացիներից: Ապա մի այլ պատճառ. Ռուսաստանի կալւածատէրերը իրենց վարձատրութիւնը ստացել են պետական 50%-ական բեռնաւորով, որի գինը 1877 թ. (ռուսութիւնքական պատերազմին) ընկել էր 75-ի, իսկ Անդրկովկասի կալւածատէրերը ստանում են զրամական վարձատրութիւն:

Բնւ համարենք պատճառների մասին խօսելու: Տեսնենք, թէ ինչպէս են որոշւել 60-ական թվականների գները:

Դրա համար հիմք է ընդունւած հողերի 1910 թ. տւած եկամուտները: Գնահատելով այդ եկամուտները՝ դումարը բաժանւել է երկու մասի, աչքի առաջ ունենալով, որ միզ մօտ տիրում է հողագործութեան երկրաշտեան սիստեմ՝ երբ հողերի կէսը հերկւում է, իսկ կէսը հանգստանում: Ապա ստացւած քանորդը (результатъ) դարձեալ բաժանւել է երկու մասի, աչքի առաջ ունենալով, որ հողերի գինը 60-ական թվականներից յետոյ կրկնապատկւել է: Ռոտահարքերի այժմեան գինը բաժանւել է երկու մասի, այլ ոչ չորս, ի նկատի առնելով, որ խոտահարքերը շահագործւում են ամեն տարի: Այն դաշտերը, որոնց վրայ այժմ ցանուում է բամբակ կամ աւելի բարձր կուլտուրայի բոյս, ընդունւել են, որպէս ցորենադաշտեր, այսինքն՝ այդ դաշտերի եկամուտը հաշւել է ցորենի արտադրութեան իմաստով, քանի որ 50-ական թվականներին բամբակի կուլտուրան միզ մօտ ընդհանրացած երկոյթ չէր:

Պէտք է ընդհանրապէս ասել, որ հողերը գնահատւել են աժան գներով և դա, ինչպէս ստացինք, մէկից աւելի պատճառներ է ունեցել:

6.

Թւում է, թէ ընթերցողը պէտք է բաւականաչափ ծանօթացած լինի 1912 թ. դեկտեմբերի 20-ի օրէնքի հետ: Հասկանալի պատճառներով մենք ըստ էութեան քննադատութեան չենք արկնել օրէնքը, այլ բաւականացանք

լոկ նրա բովանդակութեան պարզաբանելու աշխատանքով: Այդ օրէնքը հիմա կեանքի մէջ է մտցնում և ընթերցող գիւղացուն է մնում որոշ օգուտ բաղել ներկայ յօդւածից: Մեզ մնում է միայն երկու խօսք ասել օրէնքի որոշ կէտի նկատմամբ:

Օրէնքի մէջ ասւած է, թէ ջրից, արօտատեղիներից և անտառներից օգտուելը մնում է հին կարգով: Սա նշանակում է որ օրէնքը դեռ ևս մի հարւածով չի վերջացրել ճարտական դրութեան մնացորդները, քանի որ առկա է սերմնատուային իրաւունքների լուծումը: Անցանկալի բան պիտի համարել, եթէ գիւղացիները և կալւածատէրը ընդհանուր իրաւունքներ ունեն անտառի, արօտատեղիի և այլ արդիւնատեղիների նկատմամբ: Դա նշանակում է միշտ անմար պահել փոխադարձ զգոնութիւնը, որովհետեւ անտառից, ջրից օգուտելու հղանակը պիտի միայն ընդհարումներ տուաճացնէ: Ապա պիտի ասել, որ դա մի վնասակար կացութիւն է անտառատնտեսութեան համար: Երբ անտառից օգուտւում են երկու տէրեր, ապա նրանք չեն կարող խնայողաբար վարւել անտառին և պէտք է շտապեն օր առաջ նրանից բաժնու հնարաւոր օգուտը: Օրէնքը նախատեսում է այդ հանգամանքը և դրա համար է, որ աւելացնում է, թէ ջրի, արօտատեղիների և անտառների մասին կը հրատարակւի առանձին կանոն:

Մենք ներկայ օրէնքի պատմութիւնից տեսանք, թէ որքան երկար է տեւում մի օրէնքի մշակումը և հրատարակումը: Մեր գիւղացիները կախաւ վիճակից ազատագրւեցին 50 տարի անցնելուց յետոյ: Արդ՝ դժւար է ասել, թէ շուտափոյթ լուծում կստանայ առկա գիւղացիների և կալւածատէրերի յարաբերութիւնների գլխաւոր խնդիրը սպառւած է դեկտ. 20-ի օրէնքով: Եւ մենք կարծում ենք, որ ջրի և անտառի հարցը երկրորդական նշանակութիւն ունի վարկահողերի, այգիների և խոտահարքերի փրկագործման հետ: Զրի, անտառի և արօտատեղիների խնդիրը կարելի է կարգաւորել փոխադարձ համաձայնութեամբ: Մեր գիւղացիները պէտք է ձգտեն համաձայնութեան գալու կալւածատէրերի հետ և իրար մէջ բաժանելու ընդհանուր սեփականութիւնը: Ներկայ օրէնքը կարող է նրանց համար առաջնորդող դեր խաղալ: Անտառը միզ մօտ թանգ չէ, քան վարկահողը, կամ թէ արօտատեղին չունի խոտահարքի գինը: Եթէ բարի կամք, գիտակցութիւն և ցանկութիւն լինի՝ կարելի է կարգաւորել և առկա մնացած արդիւնատեղիների փրկագործումը և դրանով վերջ տալ մեր առաջադիմութեանը վնասող մի երևոյթի:

Դ. ԱՆ—Ն

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴՊՐՈՑԻ ԲԱՐԵԿԱՐԳԻՆԻ

Ժողովրդական լուսաւորութեան մի-նիստութեան մէջ անցեալ շաբաթ կայացել է մինիստրի օգնական Վ. Գ. Շեւակովի նախագահութեամբ կազմակերպւող նիստ միջնակարգ դպրոցի բարեփոխման հարցի առթիւ: Այդ նիստին մասնակցել են մօտ 40 հոգի մանկավարժական աշխարհի յայտնի ոյժերից. պրօֆեսորներ՝ Կապտուրե, Սալո-նով, Պոլոյկ և Բարսկով, նմանապէս գիմնադիւնների ու ընկալական դպրոցների մի քանի տեսուչներ և ուսուցիչներ թէ միջնակարգ և թէ ստորին վարժարանների: Այդ հրաւիրւած անձերը նշանակւել են կամ նախագահներ կամ պարտադիր անդամներ այն

մանկավարժական մասնագործների, որոնց յանձնարարւած է մինիստրութեան կողմից միջնակարգ դպրոցի բարեփոխման ծրագրի մասնամասն մշակում: Վերոյիշեալ կազմակերպւող նիստում գիւղացեցին անցեալ ամիս մինիստր գրաֆ Գ. Ն. Իգնատիկի նախագահութեամբ կայացած խորհրդակցութիւնների որոշումները, որոնք պիտի իրեն երակէտ ծառայեն ծրագրող բարեփոխութեան: Մանկավարժական մասնագործները պէտք է ի նկատի ունենան միաձև միջնակարգ դպրոց եօթը տարւայ դասընթացով: Այդ դպրոցի ճիւղաւորումն կը սկսւի չորրորդ դասարանից, այդ ճիւղաւորութեան մանրամասնութիւնները պիտի մշակւեն մասնագործներում: Բարեփոխութեամբ միջնակարգ դպրոցը պէտք է բունի ներկայ գիմնադիւնների ու ընկալական դպրոցների տեղը, ըստ որում յատուկ կլասիկ կրթութիւն ստանալ ցանկացողները բաւարարութիւն կստանան բարեփոխութեամբ դպրոցի յատուկ բաժանմունքներում: Բոլոր նշանակւած մանկավարժական մասնագործների թիւը 12 է, համաձայն միջնակարգ դպրոցում աւանդող առարկաների, այն է՝ ռուս լեզուի, մատենատիրայի, բնագիտութեան, պատմութեան, աշխարհագրութեան, նոր լեզուների, հին լեզուների և այլն: Բացի այդ՝ հրեք մասնագործներ յատկապէս պարզել են աշակերտների քարոյական, գեղագիտական ու ֆիզիքական կրթութեան հարցով:

ԲԱՄԲԱԿԱՐԳ ԴՊՐՈՑԻ ԱՐԴԻՆԻ ԿՐԹԱՍՈՒՄ

Ինչպէս յայտնի է ներկայումս մեղանում հրատապ հարց է դարձել Լօձի գործարանների Կովկաս տեղափոխելու ծրագրերը: Այդ մասին ժողովներ են տնում, մտքերի փոխանակութիւններ, նոյն իսկ գիմնիներ են լինում մանաւանդ Կովկասի երկու գլխաւոր կենտրոններից՝ Թիֆլիզից և Բաքուից: Այդ հարցին է ներկայում մի երկար ու շահեկան յօդւած Рущек, Вѣд. լրագրում (№104): Մի առ մի թելով այն առարկութիւններն ու պաշտպանութիւնները, որոնք առաջադրում են Լօձի գործարանները Բաքու տեղափոխելու ծրագրի կողմնակիցները, վերոյիշեալ յօդւածագիրն իւր կողմից գտնում է այդ գաղափարը միանգամայն անհիմն իւր տեսանկերով ու անկարելի իւր իրագործելի հետեանքներով: Եւ դրա փոխարէն նա հետեւաւ միանգամայն խելացի ու նպատակայարմար կարծիքն է յայտնում. «Մենք կասկածում ենք ընդհանրապէս, որ Լօձի արդիւնագործութեան Բաքու տեղափոխելու շահաւետ լինէր և որևէ զգալի օգուտ ներկայացնէր թէ մասնաւոր ձեռնարկութիւնների և թէ ամբողջ ժողովրդական տնտեսութեան համար: Այնու ամենայնիւ, պատերազմի առթիւ բազմեցիների արժարժած այդ հարցը չի կարելի զրկել իւր առաջնակարգ նշանակութիւնից: Բայց այդ հարցը պէտք է ստաբիլ գրել բնաւ չկապելով փոխադարձութեան ծրագրի հետ, այլ այն գաղափարի հետ, թէ անհրաժեշտ է ստեղծել, այն էլ ոչ միայն Բաքում, այլ ընդհանրապէս Կովկասում նոր ինքնուրոյն բամբակագործութեան կենտրոն: Այդ նպատակի համար բոլոր անհրաժեշտ պայմանները գոյութիւն ունեն այստեղ մեծ չափով: Բացի այդ՝ Կովկասն ունի էսերիայի հսկայական, ամեն մի արդիւն գործութեան համար թանգագին, սակայն մինչև օրս չշահագործւած աղբիւր լեռնային գետերի ու լճերի մէջ, որոնք հարկաւոր դէպքում և կանոնաւոր շա-

շահագործմամբ կարող են մատակարարել առաջին մեքենական ոչ մի Այնուհետև կովկասի բամբակային գործածքների արդյունաբերության համար միանգամից պատրաստ կըլինէր մի լայնածառաւ շուկայ թէ կովկասում, թէ Պակաստանում ու Թիւրքիստանում, ուր արտահանել հնարաւոր է նաւային ճանապարհով կասպիական ծովով, և թէ հարաւ-ուստական նահանգներում, մանաւանդ Անտոկիան ասիերում, Աստուրիանի շրջաններում և այլն: Ահա թէ ինչ կողմից բազմեցնենք բարձրացրած հարցը մեծ համակրանքի է արժանի ու պէտք է լրջօրէն և ուշադիր քննել մեր ընդհանուր և տնտեսական մամուլում:

Ի. Ի. ՄԵՉՆԻՍԻՎ

Մայիսի 3-ին լրացաւ աշխարհահռչակ գիտնական Ի. Ի. Մեչնիկովի ծննդեան 70 ամեակն: 30 տարուց աւելի է, ինչ այդ նշանաւոր անձն ապրում է Փարիզում, իւր գիտական ուսումնասիրութիւններով և գիւտերով նոր ուղիներ բացանելով ժամանակակից բիւլօգիայի և բժշկականութեան մէջ, Հետեւել համարներում մենք կը տանք Մեչնիկովի գիտական գործունէութեան և նրա բիւլօգիական թեօրիաների ամփոփ տեսութիւնը և կը պարզենք այն ծառայութիւնը, որ նա մատուցել է ժամանակակից բժշկականութեանը և համայն մարդկութեանը:

ՀԱՅԵՐՆ ՈՒ ՊԵՏԵՐԸՍԸ

Թիֆլիսում ստացւել է հետեւել հետապնդող Վանում գլխաւոր հայ ազգայնականութիւնն Արամի ղեկավարութեամբ դիմացաւ մի ամբողջ ամիս, և միայն 2 օր առաջ հայերը գերակշռութիւն ստացան և Թիւրքերը սկսեցին նահանջել: Քաղաքն ամբողջովին այրւած է. կանգուն մնացել են միայն մի քանի փոքր մասեր և ուստաց հիւպատոսարանը: Մեր զօրքերը քաղաքին մօտենալիս՝ բերդից հայերը ողջունի համագործակցութիւն թիւրքերից գրաւած 6 թնդանօթներէ: Բանալով բերդի զոռները՝ հայերը յանձնեցին բերդի բանալիները: Ժողովուրդը հոգեւորականութեան առաջնորդութեամբ դուրս եկաւ ընդառնալ և ցնծալին ցոյցեր արեց մեր զօրքին:

Ատրպատականի առաջնորդը հեռագրում է. «Ի գիտութիւն պարսկահպատակ փախստականների յայտնում եմ, որ Ատրպատականում գործող զօրամասի հրամանատարը թոյլ է տւել տղամարդկանց վերադառնալ իւր ու Սալմաստ վերսկսելու դաշտային աշխատանքները»:

Հայոց Ազգային Բիւրոն յօդուտ հայ կամաւորների ստացել է Եկատերինոպոլի Հայկական կոմիտէից—5,000 ու, Բախմուտի Հայկական կոմիտէից—1,400 ու և Ուստ-Լարինսկի Հայկական կոմիտէից—200 ուղբիւ:

Վանը գրաւելու առթիւ Թիֆլիսի առաջնորդ Մեչնիկովի Եպիսկոպոսը ի պատասխան իր շնորհաւորական հեռագիրների՝ ստացել է հետեւել հեռագիրները.

Նորին Բարձր Սրբազնութեան

Մեչնիկովի Եպիսկոպոսին

Զգացւած եմ և սրտանց շնորհակալ եմ արտայայտած ձգտումներների համար:

Գինեբալ-ադիւտանտ ՆիկոլԱՅ

Մեչնիկովի Եպիսկոպոսին

Սրտանց շնորհակալ եմ Ձեր Սրբազնութիւնից մեր քաջարի զօրքերին ուղղած աղօթքների և բարեմաղթութիւնների համար՝ յաղթելու մեր պատմական թշնամուն:

Բեզմէրի

Մեչնիկովի Եպիսկոպոսին

Սրտանց շնորհակալ եմ Ձեր Սրբազնութիւնից Վան քաղաքը իմ կորուստի քաջ և փառաւոր զօրքերի և հայ կամաւորների կողմից քրիստոնէութեան պատմական թշնամուց ազատելու առթիւ արած շնորհաւորանքի և աղօթքների համար:

Օգանովսկի

Ալէքսանդրօպօլում և նրա շրջակայքում փախստականների թիւը հասնում է մօտ 8000-ի: Քաղաքում ապրում են 3000, իսկ գիւղերում՝ մօտ 4700: Մեծ մասը հայեր են—6000, ուստներ՝ 30, յոյներ՝ 1400: Թուրքեր չը կան. ասորիները գաղթել են Թիֆլիսի նահանգը: Դրսի փախստականները տեղաւորւած են. համարում են օգնութեան ոչ միայն քաղաքի շրջիկները, այլ և գիւղական ուսուցչուհիներն ու ուսուցիչները:

Փախստականների մասին հոգացող Գանձակի կոմիտէն 1914 թ. դեկտեմբերի 16-ից մինչև 1915 թ. ապրիլի 5-ը ունեցել է 2,723 ու. 32 կ. մուտք, որից 1,399 ու. 63 կ. ստացւել է զանազան հանգանակութիւններից, իսկ մնացածը, ներկայացուցիչներից և համերգներից: Այդ գումարից Բարեգործ. ընկ. է ուղարկւած 600 ու, էլժիթներ 400 ու, ներկայացուցիչների, զբաղեցնակի ծախսերը և փախստականներին տրւած գումարների հետ ծախքը անում է 1,352 ու, 20 կ.: Դրամարկում մնում է 2,723 ու. 32 կ.:

Փախստականներին օգնելու համար Ալէքսանդրօպօլի կոմիտէն անցիւր տարւայ նոյեմբերի 10-ից մինչև օրս հետեւել գումարներն է ստացել: էլժիթներից և քաղաքների միութիւնից՝ 35, 000 ռ., Ալէքսանդրօպօլ քաղաքից՝ 4000 ռ., Կարսի նահանգապետից՝ 8000 ռ., Երևանի նահանգապետից՝ 17,000 ռ.: Ընդամենը 64, 000 ռ.: Վերոյիշեալ նահանգապետների այդ գրամները ուղարկում է Թիֆլիսի նահանգական կոմիտէն: Նախագահութեամբ կոմիտէի Ելիզավետա Անդրէիֆայի, որ օժանդակում է կովկասեան պատերազմից փախուցաններին ընդհանրապէս:

Լ Ր Ա Տ Ո Ւ

ՀՈՒՅԻ

Ամայս 18-ին, երկուշաբթի օրը նշանակւած է քաղաքի ձայնաւորների ժողով քննելու մի քանի հերթական խնդիրներ:

Վերջերս կովկասի զանազան քաղաքներում շուշեցիների շրջաններում աննպաստ լուրեր էին տարածւել Շուշի քաղաքի անդրբնութեան և կենսական պայմանների մասին, որոնք անշուշտ շատերին յետ էին կանգնեցնում այս տարի իրենց հայրենիք գալու ամառանոց: Ուստի Շուշու քաղաքագլուխը հեռագիրներ էր ուղարկել Թիֆլիսի և Բազելի տեղական թերթերին հետեւեալ բովանդակութեամբ. «Կենսիքի և քնակարանների թանգութեան մասին լուրերը Շուշու վերաբերմամբ ճիշտ չեն: Ամառանոց եկողներն այստեղ կը գտնեն լիակատար հանգիստ և յարմարութիւն»:

Մայիսի 7-ից Շուշու է ժամանել Գանձակի նահանգական դատարանի նստաշրջանը, որ քննելու է դատական գործերը մինչև մայիսի 20.

Մայիսի 15-ից թիմական գլուխները ընդունելու են նորակները:

Այս ամառայ սեզոնին մեզ մօտ հիւր կը լինի Բազայ հայ դերասանական խումբը, ինքնուրոյն և թարգմանական ճոխ բեմերաւարտով: Խումբում մասնակցելու են դերասանուհիներ՝ Արուստեան, Սիւրուշ, Մամիկոնեան, և Լիւսի. դերասաններից կը լինեն Փափագեան Կոստանեան Օփի-Ահարոնեան, Թաշեան, Արմէնեան և Երիշեան:

Ներ՝ Արուստեան, Սիւրուշ, Մամիկոնեան, և Լիւսի. դերասաններից կը լինեն Փափագեան Կոստանեան Օփի-Ահարոնեան, Թաշեան, Արմէնեան և Երիշեան:

ԿՈՎԿԱՍ

Մայիսի 10-ին կէսօրից յետոյ, Թիֆլիսում տեղաց մի չտեսնւած կարկառաւ, յորդ անձրև, որը տեւեց մօտաւորապէս մէկ ժամ: Անձրևալից կազմեցին հակառակ հոսանքներ, որոնք իրանց հետ ու Դաւիթի սարից մեծ քանակութեամբ քար ու աւազ պոկելով բերին լցրին քաղաքի մէջ փողոցները: Այսպէս օրինակ անձրևալի հեղեղը քար ու աւազով լցրեց Վօզնեսնական փողոցը, ծածկեց էլեքտրաքարէլի գծերը, որի պատճառով վերջինիս երթևեկութիւնը կանգ առաւ այդ մասում: Քար ու աւազով լցեց Մօսկովսկայ փողոցի ներքին մասը, ծածկեց Կապուսկայ և ուրիշ շատ փողոցներ, որոնք ու Դաւիթի սարից իջնում են դէպի Գօլօվինսկի պրօսպեկտ և Օլիւնսկայ փողոց: Հեղեղի բերած աւազով ու տղմով տեղ-տեղ ծածկեցին և վերջին փողոցները: Գօլօվինսկի պրօսպեկտի վրի մասում, ձախ կողմի կրօժօկի նոր շէնքի շարքի խանութները լցեցին ջրով: Զրով լցեցին և շատ նկուղներ Օլիւնսկայ և Զէրքէզովսկայ փողոցներում: Թէ որքան միասնաբէ և տեղ հեղեղն առանձին թաղամասում, սա այժմ յայտնի չէ:

Ղազարի գաւ. Դուլալի գիւղում երևացել են մեծ քանակութեամբ մըկներ, որոնք սպառնում են ոչնչացնել ցանքերը:

Ներսիսեան դպրոցի պարապմունքները վերջացան շաբաթ, մայիսի 9-ին: Դաւիթեան և Յովնանեան օրիորդաց դպրոցներում դպրոցական պարապմունքները արդէն վերջացել են և աշակերտուհիները արձակւել:

Մայիսի 13-ից Թիֆլիսի թխական բոլոր դպրոցները վերջնականապէս արձակեցին ամառայ արձակուրդների համար:

ՄԵՐ ԹՂԹԵԿԻՑՆԵՐԸ

ՂԱՓԱՆԻ ՑԱՒԵՐԻՑ

Առաջածր գիւղ. 14-ին մայիսի Նորերս Ղափանի շրջանի դպրոցները «արժանացան» թիւ. տեսուչ պ. Յ. Գեորգիեւիցի երրորդ և ուս. տարւոյս վերջին այցելութեան:

Շրջանիս դպրոցներից մէկում, ինչպէս երևում է և մնացեալ դպրոցներում, պ. Գեորգիեւիցի սովորական ուսուցչականին վերաբերեալ վերստուգումների կատարելուց դուրս, մի «աւետարան հրեշտակի» նման, պաշտօնապէս յայտարարում է Բազայ Արամազը ընկերութեան ուսուցչաւորական խորհրդի կայացրած որոշումները առաջիկայ ուս. տարւայ վերաբերեալ, որք են՝.

—Նախ՝ որ խորհրդի նպատակով մինչև այժմ պահուող 14 դպրոցներից առաջիկայ ուս. տարուց 4-ի գոյութիւնը դադարեցնուած է բոլորովին և երկրորդ՝ որ մնացեալ 10-ը դպրոցներին հասանելիք նպատակը ևս 1,000 ռ. կըրճատուած է:

Լսածս յայտարարութեանը, ճիշտն ասած, թերահաւատութեամբ վերաբերեցի, բայց չէ՛ որ այդ պաշտօնապէս է արւած, միւս է ուրեմն իրողութեան հետ հաշուել:

Իհարկէ, ամեն մի բարեգործական հաստատութիւն իր ժամանակաշրջանում միջավայրն ունի:

Նա ստեղծում է որոշ տնտեսական պայմանների ու կարգերի շնորհիւ և դադարում ըստ նրանց փոփոխութեան:

Սաքս չի վերաբերում այն հաստատութիւններին, որոնք ինչ ինչ պատճառներից դրւած դադարեցրել են իրենց գոյութիւնը իսպառ և անժամանակ:

Բայց դժբախտաբար մենք հակառակին ենք ականատես: Ներկայումս, երբ ամեն տեսակ բարեգործական հաստատութիւնների համար լայն ասպարէզ է բացւել, երբ գործունէութեան վառ ժամանակն է հասել և վերջապէս երբ մութ ու անյայտ անկիւններից, իրենց մարած, աղաչող աչիւն են ուղղել դէպի մի շարք նոյնանման հաստատութիւններ, Բազայ «Արամազ» (Նկ. Ուս. խորհուրդը եղած-չեղած 14 չորուցամբ խղճալի դպրոցների թիւից, 4-ի գոյութեան վրայ էլ խաչ է քաշում և նրանց դռները փակում տգիտութեան մէջ խաբաւփող հաղարաւոր ուսումնածարաւ ու դուր բաղնող մանուկների առաջ:

Իսկ ինչով բացատրել խորհրդի արդի վարմունքը: Ոչ իրաւական պարտականութիւնը և ոչ էլ բարոյական իրաւունքը թոյլ չեն տալիս հաշուել եղելութեան հետ: Միթէ խորհուրդն երկար տարիներ նպաստելով Ղափանի դպրոցներին՝ բաւական համարեց խաղ և դադարեցնում է իր գոյութիւնը բոլորովին: Դժեշտ է դպրոցների փակումը նախաբանն է այն ամենի, ինչին մենք ականատես ենք լինելու ապագայում: Բայց զձեզ այն դեռ ևս «յայտնի» է գիւղերը կամ դպրոցները «մեղք» ունին և խորհուրդը այդ «կլորուկ» միջոցաւ ցանկանում է «պատժած» լինել նրանց և նպաստաւոր դիրքի վրայ կամ զձեզ խորհուրդը բարեգործութիւն անելու ժամանակը անցած է համարում և կարծում է, որ մի քանի տարւայ ընթացքում հասել է իր նպատակակէտին, իսկ նպատակը ընդունող գիւղացիութիւնը հասել է արդէն ինքնագիտակցութեան և տնտեսական դրութեան այն աստիճանին, որ այլևս դրսի օգնութիւնների կարիք չունի: Ահա սոյնանման գուցէներն ու ենթադրութիւններն են, որ ներկայումս ամեն մի գիւղացու ծով ցաւերի վրայ մէկն էլ է աւելացրել և ձգել նրան անորոշ ու սպասողական դրութեան մէջ, ոլբալով ապագայում դրսում մընացող հաղարաւոր ուսումնածարաւ որբերի ու մանուկների անբախտ վիճակը:

ԴՄԱԼ

ՏԻՈՒՐ ԻՐԱՅԱՆՈՒԹԻՒՆ

Նիժ գիւղ (Նուխ. գաւ.) 15 մայիսի.

Ներկայ համաշխարհային պատերազմի, տաճկահայերի յուսակաւոր աղերսանքների, շուտամիոյթ օգնութեան սրտածմիկ ձայնները, աւերի ու թաւանի ճարակ դարձած մանրամասնութիւններով նիժեցիների ականջներին էլ են վաղուց հասել, սակայն՝ այդ ամենի հանգէպ, ցաւօք արտի, այն սրտագին աշակցութիւնը չէ ցոյց տրւում, ինչ նկատելի է ընդհանրապէս ուրիշ հայ գիւղերում. մեզանում տիրում է մի տեսակ անտարբերութիւն: Անցեալ դեկտեմբեր—յուշւար ամիսներին էր միայն, որ շնորհիւ մի քանի գիտակից երիտասարդների, գլխաւորապէս Սահակ Այվազեանի և Ալէքսան Անտօնեանի եռանդուն ջանքերին գիւղի մի քանի թաղերում հանգանակեց մի գումար, որը փոխադրեց «Հորիզոն» խմբագրութեան: Մի գումար էլ Զատիկի օրն է հանգանակել եկեղեցիներում: Սակայն ներկայ ծանր օրերին, երբ կովկասը հազարաւոր փախստականներով է լցւած և երբ ամեն մի կոպէկ սոված ու մերկ որբերի արցունքն է սրբելու, ահա այդ մեծ կարիքը նիժեցիք ևս պէտք է գիտակցեն:

և չպէտք է բաւականանան մի երկու անգամ նւիրած կողմէնքով։

Տեղիս հայրը երկդասեան դպրոցի աշակերտները մայիսի 10-ին արձակել են։ Այս ուս. տարում թեմական կառավարութիւնից ոչ ոք չէ եկել դպրոցով հետաքրքրուելու։ Փետրուար ամսին միայն Նուբարայի փոխանորդ Եղիշէ վարդապետը Նիժէի եկել հոգեւոր գործերով և չէր բարեհաճել իր կայանից ընդամենը մի քանի քայլ հեռաւորութեան վրայ գտնուող դպրոցը մտնել։ Բաւականացել էր միայն աւագ ուսուցչի միակողմանի զեկուցումով։ Առանց անմիջապէս ծանօթանալու դպրոցի անց ու դարձի հետ՝ հեռանալուց յետոյ էլ անփոյթ կարգադրութիւններ էր արել դպրոցի ուսուցչութեան վերաբերեալ։ Ցաւալի վիճակ է Նուբարայի վիճակը, որ նման իշխանութիւն ունի։ Մեծ յոյսեր էինք տածում թեմիս ժամ. կառավարիչ Զաւէն հայր սուրբի նկատմամբ, սակայն չգիտենք ինչով բացատրել սրա անտարբերութիւնը։ Թեմական տեսչի կարիքը Ղարաբաղի թեմում շատ և շատ զգալի է։

ՄԵՏԵՐԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Իտալիայի որոշումը

Իտալիայի պաշտօնական բանակցութիւնների ժամանակ պարզեց, որ Իտալիայի պաշտօնական մասնակցելու որոշումը առաջ է եկել ոչ միայն նրա ղեկավար Լուիջո-Պիտագորայի խոստումները տածած անվստահութիւնից, այլ և այն հանգամանքից, որ Աւստրիան Գերմանիայի հետ միասին պահանջում էին Իտալիայից, որ վերջինս զենքը ձեռքին միանայ իրենց ընդդէմ եռապետեան համաձայնութեան։ Ուստի Իտալիայի համար անհրաժեշտ թւաց հանդէս գալ ընդհակառակն եռապետեան համաձայնութեան կողմը, միանալով վերջինիս հետ ընդդէմ իւր նախկին հակառակորդի։

Միացեալ Նահանգների առեւտուրը

Հիւսիսային Ամերիկայի Միացեալ Նահանգների մաքսային վարչութիւնը հրատարակել է խիստ հետաքրքիր տեղեկութիւններ պետութեան արտաքին առեւտրի մասին յընթացք մարտ ամսի 1915 թ.։ Այդ տեղեկանքի համաձայն Գերմանիայի արտահանումը ղեկավար Միացեալ Նահանգները հասել է 1,269,660 ֆունտ ստերլինգ, անցեալ տարւոյ մարտին այդ նոյն արտահանումն հաւասար էր 2,292,113 ֆ. ըստերլինգի։ Ինչ վերաբերում է Միացեալ Նահանգների արտահանմանը ղեկավար Գերմանիա—դա ընկել է չնչին գումարի—3,131 ֆ. ստերլ. Ընդհակառակն Հիւսիսային Ամերիկայի արտահանումն ահագին չափերով մեծացել է ղեկավար Նիդէրլանդիս, Սկանդինավիան պետութիւնները, Իտալիա, Յունաստան։ Ընդհանուր առմամբ հիւսիս-ամերիկական արտահանումն մարտ ամսւոյ ընթացքում հասել է 25,483,905 ֆունտ ստերլ., այսինքն համեմատաբար 1914 թ. մարտի արտահանման հետ աւելացել է 80%։ Այդ արտահանման ընդհանուր գումարից Անգլիայի վրայ է ընկնում 6,811,795 ֆունտ ըստերլ. և Ֆրանսիայի վրայ է ընկնում 4,751,987 ֆ. ստերլ.։

Վաղամ Փրանսիան

Յայտնի փիլիսոփայ Անդրէ Բերգսոնը իւր վերջին դասախոսութիւններից մէկում արծարծել է իրեն յատուկ զեղեցիկ ունով, թէ ինչ է Թեալու պատերազմի վերջանալու միւս օրը ներկայումս այդքան մեծ չափով սպառում

էնէրգիայից. և յայտնել է այն միտքը, թէ Ֆրանսիան ընդունակ կը լինի պահպանելու իւր թափը և նորից կը վերադարձնի իրեն այն հաւատը ղեկի բարձր իդէալները, որ նա ժամանակաւորապէս կորցրել էր։ «Դուք գիտեք—ասում է Բերգսոնը, որ մի քանի հոգեբաններ ջանում են ապացուցանել նեարդային հիւանդութիւնների մեծ մասը շատ առաջնորդում կրած հիասթափութիւնների, նրանով, թէ որոշ ձգտումներ ճնշւած, յետ էին մղւած... ահա նոյնն ենք տեսնում Ֆրանսիայի նկատմամբ։ Նա 40 տարի սրանից առաջ կրեց դաւն հիասթափութիւն և այն ժամանակից ի վեր նա իւր մէջ անփոփոխ պահում էր այդ զգացմունքի կենդանի և ներգործող յիշողութիւնը, նոյն իսկ նաև այն ժամանակ, երբ իրեն թւում էր, որ նա մոռացել է այդ։ Այդ տեսակ վերջից մենք բժշկւած կը լինինք։ Բայց այդ հիասթափութիւն աւելի խոր բնոյթ ունէր։ Տեսնելով, որ իրաւունքի տեղը գրաւում է ոյժը, որ էլզաւ-Լոտրինգը խլւած է Ֆրանսիայից, որ յաջողութիւնը պսակել է իտալականութեան, նենգութեան և բռնաբարութեան քաղաքականութիւնը, մենք այն օրին հասանք, որ այլևս կասկած էինք տածում ղեկավար ճշմարտութիւնը և բոլոր մեծ գործերը, որոնք կարծես Ֆրանսիան իւր մէջ էր մարմնացրել։ Մենք գիմարդութիւն չարիքն այդ կասկածներին և այստեղից ահա առաջ եկաւ մեր անբաւականութիւնը։ Մենք սկսեցինք անբաւական լինել հինգ մեզնից, մենք սկսեցինք զրգուել ուրիշների վրայ։ Եւ մեր զգոգութիւնների տեսանկիւն ու ջօշափուղ պատճառների յետևել կանգնած էր նա, այդ հիասթափութիւն... վաղը սակայն այդ չարիքը կը անյետանայ։ Վաղը մեծ անարդարութիւնը կուղղւի և ոյժը կը վերականգնեցնի ստորացած իրաւունքը։ Ահա թէ ինչու ես առանց վախի նայում եմ ապագային։ Վաղւայ Ֆրանսիան կը լինի ոչ միայն յաղթական Ֆրանսիա, այլ և Ֆրանսիա, որին բաւական կը լինեն միայն թեթև ձեգեր իւր թափը պահպանելու համար, որովհետև իւր տերիտորիայի ամբողջութեան վերականգնումով, նա վերստին հաւատ կը ստանայ, հաւատ ղեկավարութեան ու ազատութեան կրկնակի իդէալը»։

Պ Ե Տ Ե Ր Ե Չ Մ

ՀԵՌԱՆԻՐՆԵՐ

(Պետր. հեռ. գործ.)

ԳԵՐԱՆՈՅԵՐԸ ԶՈՐԸ ԿՐԹԱՆԵՐԻ ԲՆԵՐԿՈՅԵՐԸ

13 մայիսի. Շաւիի շրջանում զրոյթիւնն անփոփոխ է։ Կոիւնները շարունակում են Օսովցի և Սօմի գիւղի մօտերը. մեզ վրայ յարձակելու փորձը յետ է վանւած բերդի կրակով։ Լօմթինի ուղղութեամբ մի քանի մասերում ուժեղ թնդանթային կրակ է։ Վիսլայի ձախ ափում մայիսի 11 և 12 մենք յետ մղեցինք թշնամու մի քանի զրոհները, որոնք տարււմ էին թոյլ եռանդով։ Խիստ յաճախ կոիւ է տեղի ունենում Սանի երկու ափերում Եարօսլավի և Պերեմիշլի միջև եղած շրջանում, որ տեղեց ամբողջ մայիսի 12-ին թացքում։ Պերեմիշլի և Մեծ Դեբարտեան ճանճի միջև թշնամին շարունակում էր մրկակի կրակ տե-

ղալ իւր թնդանթային և կուին ներմուծել նշաւոր ոյժեր Բուսակու և Կրուկենիցայի շրջանում։ Թշնամու բոլոր յարձակումներն այս շրջանում յաջողութեամբ յետ են մղւած։

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՇՏԱՅԻՑ

11 մայիսի. Մերձ ծովեան ուղղութեամբ տեղի է ունենում առանձնակի հրացանաձգութիւն։ Թիրքերի փորձը՝ առաջ խաղալու Կարաբերքնա կիրճի շրջանում յետ է մղւած մեր զօրքերից։ Կուի ժամանակ մեր կօզակների գնդի երկու հարիւրակները զրոհ տւին ձիաւոր շարքերով թշնամու վրայ և սրի անցկացրին երկու թիւքական վաշտեր։ Մեր զօրքերը զրաւեցին Մեանդափը։ Միւս ուղղութիւններում անփոփոխ է։

Հոռով. մայիսի 13-ին. Իտալական զիւաւոր բանակի պաշտօն. հաղորդագր. Իտալական զործողութիւնները սկսեցին Տիրօլի սահմանագծում Տրիենտի գաւառում մայիսի 11։ Մեր զօրքերը ամեն տեղ առաջ խաղալով զրաւեցին հետեւել կէտերը. Ֆորչէլլու, Մօնտէօցցէ, Տանալէ, Կաֆարօյի վրայ կամուրջը, Ֆերարիից հիւսիս գտնուող տերիտորիան և Բենետայի բարձր ձորերը. մենք գերեցինք մի քանի հոգի և նատօրի բոլոր սահմանակից կիրճերը։ Կարտիայի սահմանագծում մայիսի 12-ի գիշերը սկիւսային զրոհով մենք զրաւեցինք Ինֆերնօյի կիրճը և Դեբարգօ կիրճի ծայրը։ Ֆրիուկիի սահմանում մայիսի 12-ին իզօնցօ գետի միջին հոսանքում մենք յաջողութեամբ շարունակում ենք առաջխաղացման զործողութիւնները, իսկ Կապերետօյի շրջակայքում տեղաւորեցինք մեր զօրքերը արդէն մեր զրաւած բարձունքներում։ Իզօնցօյի ներքին հոսանքում մենք շարունակում ենք առաջ խաղալ, ձգտելով հասնել այդ գետի ափերը։ Թշնամին ամենուրեք յետ է նահանջում։ Մեր օդաչուները հրանթներ արձակեցին էլիքտրական և երկաթուղային գծերի վրայ Մօֆալկօնէ կայարանում։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

„Утро России“ թերթը յայտնում է, որ Սեդիլ-Բախի մօտ տեղի ունեցած կռիւները չափազանց արիւնահեղ են եղել. առճիկները յամառ դիմադրութիւն էին ցոյց տալիս, բայց և այնպէս նոքա ստիպւած եղան նահանջելու։ Դաշնակիցների նաւատորմի ղը

Դարդանէլի ջրանցքի ներսն անցաւ նախօք ռուսով միանալով։ Նազարի անկումը անխուսափելի է։ Վերջինս անկումից յետոյ ազատ ճանապարհ է բացում ղեկի Դարդանէլի վերջին մասը։

— „Русское Слово“ թերթը մանրամասն տեղեկութիւն է տալիս Էրէզու մօտ ռուսաց զօրքը ծովափ հանելու մասին։ Ծովափ իջեցրած զօրքը, որի նպատակն էր ոչնչացնել քարածուխ հանելու և տեղափոխելու յարմարութիւնները, առճիկների զօրեղ թշնադանթագութեան տակ ափ իջաւ, աւելից ճանապարհները, տօնելով, էլէքտրական կայարանը և ափի շախտան, հրդեհեց նաւթի և քարածուխի պահեստները։ Տաճիկների համար ռուսների ափ իջնելն անսպասելի էր, ուստի լուրջ դիմադրութիւն չկարողացան ցոյց տալ։

— Շեհարիան գերմանացից սահմանում կենդրոնացրել է 250,000 զօրք՝ իւր չէզօքութիւնը պահպանելու համար։ Բուխիական զօրքերը շարժւում են ղեկի Աւստրիայի սահմանը։ — Իտալիայում գիւնդական պատրաստութիւնները տեղային եղանակով առաջ են տարւում։ Բերլինի «Vordl»-ի թղթակիցը գրում է. «Գերմանիան ցնցելով Իտալիայի հանդէս գալովը, համաձայնում է ընդունելու Ամերիկայի բոլոր պահանջները»։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Բաց նամակ պ. Նիկօլ Թէյմուրազեանին։

Յարգելի պարոն՝

Ինձ համար անյայտ ինչ-ինչ միտումներից զրգւած, սոյն ամսի 13-ին, Ազուլեաց եկեղեցու բակում հաւաքւած մի քանի ծխականների ներկայութեամբ անհիմն ու անտեղի յարձակելով ինձ վրայ, թոյլ էք տւել Ձեզ հրապարակով յայտարարելու, իբր թէ ես եկեղեցապատկան նամակագրօրէններ (?) լինեմ իւրացրած։

Որովհետև Ձեր ասածները միանգամայն սուտ են և անտեղի, և արւած իմ բարի անունը զցելու մտօք, այսու առաջարկում եմ Ձեզ «Փայլակի» մէջ եօթն օրւայ ընթացքում կամ ապացուցել Ձեր ասածները, կամ յետ վերցնել, Հակառակ ղեպքում ստիպւած եմ դիմելու դատարանին իմ պատիւը վերականգնելու համար։

14-ին մայիսի 1915 թ.

Շուշի

Ազուլեաց եկեղեցու ծխական՝ Բաղդասար Սափարեան

Խմբ. հր. Լ. Վարդապետեան

Печатать дозволено военной цензурой.

КНИГИ

изд. С. А. Козловского для самообучения: Рѣш. и подробн. объясн. 2—10-ю спос. всѣхъ арием., алгеб., геомет., триг. и анал. зад. сборниковъ: 1) Верещагина; 2) Малинина и Бур.; 3) Гопденберга; 4) Евтушевскаго ч. 1 и 2; 5) Арбузова и К.; 6) Шапошниковъ и Вальцова; 7) Киселева; 8) Сорокина; 9) Рыбкина; 10) Кліоновскаго; 11) Минина; 12) Вулиха; 13) Давидова 14) Бычкова; 15) Стеблѣва; 16) Злотчянскаго; 17) Воинова; 18) Горячева и др. Скидка 20% при Вашей перес. Подроб. объясн. съ образц. рѣш. зад. высылаю бесплатно. Выписывать исключ. по адресу: БѢЛАЯ-ЦЕРКОВЬ, Киев. губ., С. А. Козловскому. 5—1

Շուշու ըրայօնի Զեմակի Ագրոնոմը որոնում է գիւղական կեանքին ծանօթ մի անձնաւորութիւն

ԳԻՒԼԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳԱՐԾԱԿԱՏԱՐԻ

(ստորոստի)

պաշտօնի համար։ Տարեկան ոտճիկ—600 ռուբլի, և ճանապարհածախ—150 ռ. Քնդիրը իրենց առաջւայ ծառայութեան տեղեկութիւնների հետ միասին ուղարկել յանձնարարական նամակով (заказнымъ письмомъ) մինչև առաջիկայ յուլիսի 1-ը, ր. Ханкенды, Шушинскому Районному Земскому Агроному.